

๔๑. นลธิ์ ต้นจวนิตย์. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย (ศึกษาเปรียบเทียบ

หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนา). วิทยา

นิพนธ์ปริกฤตมาหาบัณฑิต แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔. (๔) ๒๒๒ หน้า. (วพ PM ๑๔๑ น๔)

ความมุ่งหมายในการศึกษา มุ่งอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มและผลกระทบที่มีต่อโครงสร้างสังคมชนบทที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากที่มีการพัฒนา เศรษฐกิจชนบทจาก เศรษฐกิจแบบพึ่งตัวเองมาเป็นธุรกิจการเกษตรที่ต้องพึ่งระบบตลาด โดยศึกษา เปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนาจากแนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในเรื่องวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งกล่าวถึงความเชื่อมโยงของส่วนต่าง ๆ หรือโครงสร้างทางสังคม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมย่อมส่งผลกระทบต่อโครงสร้างส่วนอื่น ๆ ด้วย และภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน ย่อมมีการปรับตัว มีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของสถาบันสังคม การปรับตัวนั้นนับเป็นกระบวนการเปลี่ยนรูปแบบทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบใหม่ เกิดจากจำแนกโครงสร้างทางสังคม (social structural differentiation) การปรับองค์กรภายใน การจัดระเบียบใหม่ (reorganization) และการจัดโครงสร้างใหม่ (restructure) เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบใหม่ของสังคม

สมมุติฐานในการศึกษา คือ ในหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจจากกลุ่มผู้นำดั้งเดิมมา เป็นผู้นำที่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับนำของหมู่บ้าน โดยผู้นำใหม่นี้จะมีบทบาทในการตัดสินใจและมีบทบาทอย่างสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับ ธุรกิจการเกษตร การตลาด และ การใช้วิธีการผลิตแบบใหม่ ซึ่งเป็นบทบาทที่ผู้นำเก่าไม่เคยมี เกิดการจำแนกอำนาจและการปรับโครงสร้างอำนาจใหม่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจนี้จะก่อให้เกิดการรวมกลุ่มผู้ที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดีในหมู่บ้าน และกลุ่มนี้จะได้เปรียบชาวบ้านอื่น ๆ ในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการเพิ่มความแตกต่างในเชิง

เศรษฐกิจภายในหมู่บ้าน

วิธีการศึกษา นำเอาวิธีการของ Hunter (snowball technique) มาใช้ในการชี้ตัวผู้นำของหมู่บ้าน รวมทั้งใช้การสังเกตและการเข้าร่วมกิจกรรมภายในหมู่บ้าน การสัมภาษณ์ โดยทำโครงร่างอย่างคร่าว ๆ ในประเด็นที่จะศึกษา เพื่อให้ทราบถึง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเป็นผู้นำ โครงสร้างอำนาจ บทบาทของผู้นำในหมู่บ้าน และความสัมพันธ์ทางอำนาจ

ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้าน ๒ แห่ง คือ หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งได้แก่หมู่บ้านหนองแปน ตำบลคำบ่อ อำเภอมารวิชัย จังหวัดสกลนคร และหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนาของรัฐได้แก่ หมู่บ้านโคกตาตทอง ตำบลคือเขียว อำเภอเคียวกัน หมู่บ้านทั้งสองดังกล่าวนี้มีสภาพทางภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้นำในหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ มีการจำแนกอำนาจของกลุ่มผู้นำจากกลุ่มผู้นำเก่าไปยังกลุ่มผู้นำใหม่ ซึ่งเป็นผู้นำในทางเศรษฐกิจ ทั้งผู้นำเก่าและผู้นำใหม่ต่างก็พยายามรักษาอำนาจของตนเองไว้ โดยสร้างหรือเสริมฐานอำนาจของตน ผู้นำเก่าจะจำกัดบทบาทในขอบเขตเฉพาะ เรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในหมู่บ้าน ผู้นำใหม่จะมีบทบาทในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกหมู่บ้านแสดงให้เห็นถึงการจำแนกบทบาท (role differentiation) ในกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน

ส่วนในอีกหมู่บ้านหนึ่งแม้จะไม่มีโครงการพัฒนาในหมู่บ้านแต่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงระบบ เศรษฐกิจของหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งเป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของอำเภอได้รับแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา และมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำในหมู่บ้าน เป็นกลุ่มผู้นำที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี กลุ่มผู้นำจะมีบทบาททั้งในเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และเรื่องทั่วไปของหมู่บ้าน ผู้นำเก่าของหมู่บ้านไม่มีบทบาทมากนัก

จากการที่หมู่บ้านซึ่งไม่มีการพัฒนาโดยตรงและเกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจด้วยนั้นแสดงให้เห็นว่าหากผู้นำในท้องถิ่นมีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาจะ

ไม่มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ กลุ่มผู้นำจะมีบทบาทในหลายด้านมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
บทบาทในการพัฒนาหมู่บ้านในด้านเศรษฐกิจ

นอกจากการจำแนกอำนาจในหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ซึ่งนำไปสู่
การเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจภายในหมู่บ้านแล้ว ยังพบว่า การจำแนกโครงสร้างด้านการ
พัฒนาของรัฐในส่วนภูมิภาคก็มีส่วนสัมพันธ์กับการจำแนกโครงสร้าง อำนาจในหมู่บ้านด้วย
กลุ่มผู้นำใหม่ของหมู่บ้านคือกลุ่มที่เคยมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานพัฒนาของรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ และ
หน่วยงานพัฒนาที่เกิดจากการจำแนกโครงสร้างด้านการพัฒนานี้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแนะนำ
กลุ่มผู้นำใหม่ในเรื่อง การเกษตร ธุรกิจการเกษตร และการพัฒนา กลุ่มผู้นำเก่ายังคงมีความ
สัมพันธ์กับราชการในส่วนอำเภอ

จากผลการศึกษาสามารถขยายแนวความคิดนอกเหนือจากสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้คือ
ฐานอำนาจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกลุ่มผู้นำใหม่นอกจากฐานะทางเศรษฐกิจ คือ การมีความ
สัมพันธ์กับกลุ่ม/บุคคล ภายนอกหมู่บ้าน ในเรื่อง เกี่ยวกับธุรกิจการค้าพืชผลทางการเกษตร
ตลอดจนการขอความช่วยเหลือหรือคำปรึกษาอื่น ๆ และได้รับความร่วมมือ ช่วยเหลือ ความ
ขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำเก่าและกลุ่มผู้นำใหม่เป็นความขัดแย้งที่สามารถประนีประนอมได้ ใน
ระดับหนึ่ง เนื่องจากทั้ง ๒ กลุ่มต่างก็มีฐานะ เป็นผู้ผลิตและได้รับผลกระทบจากตลาดสินค้า
ภายนอกหมู่บ้านเช่นกัน การเอาเปรียบของกลุ่มผู้นำใหม่ต่อชาวนาที่ยากจน เป็นความขัดแย้ง
ที่ชาวนายากจนสามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้นำใหม่และ
ชาวนาอื่น ๆ ในหมู่บ้านนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีข้อผูกมัด ชาวนาสามารถจะหาผู้อุปถัมภ์
อื่นได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงกลุ่มผู้นำในหมู่บ้าน